

De wonderere wereld van hypes, kaskrakers en bestsellers

Wat hebben 'Le capital au XXIe siècle' van Thomas Piketty, 'Fifty Shades of Grey' en 'We're Up All Night to Get Lucky' gemeen? Juist, iedereen heeft er de mond van vol. Maar waarin schuilt het geheim van zulke kassuccessen? Schrijver en ex-boekverkoper **Jamal Ouariachi** graaft in zijn eigen ervaringen.

© BRECHT VANDENBROUCKE

1. Zomerhit

Op Facebook meldt een vriendin dat Dostoevski lezen op het terras uit is. De nieuwe trend: Piketty. Foto: hoe ze, onder vrolijk zonlicht, een exemplaar van *Le capital* voor haar gezicht houdt. De Capital-selfie-geloof me – dat wordt de grote zomerhit van 2014.

Want: de Karl Marx van de eenentwintigste eeuw, hè. Geprezen door Nobelprijswinnaars. Omhelsd door politici. Eindelijk weer een Groot Verhaal. Nummer 1 op de non-fictie-bestsellerlijst van *The New York Times*. Nederlandse rechten na een bloedige strijd aangekocht door De Bezige Bij, die naar verluidt 125.000 euro neertelde voor deze gegarandeerde bestseller, en daarmee heel Pikettiaans bevestigde dat kapitaal zichzelf vergroot.

Ik heb dat allemaal niet van mezelf maar uit de krant. Alles wat ik hier over het boek beweer, is ongegrond of uit de tweede hand. Want ik zal *Le capital au XXIe siècle* de komende vijf jaar niet lezen. Daar heb ik zo mijn redenen voor.

2. Stapels

Jarenlang heb ik in een boekhandel gewerkt. Als ik op die tijd terugkijk, lokaliseer ik mijn herinneringen niet aan de hand van de gregoriaanse kalender, maar met behulp van de bestseller van het moment.

De anekdote over de oudere dame die ze niet helemaal meer op een rijtje had, en die mij ten overstaan van een propvolle zaterdagmiddagwinkel minutenlang uitschold voor 'snertjong' en 'schorremorrie', speelde zich af tegen het decor van hoge stapels Khaled

Hosseini (*De vliegeraar*), meteen bij binnenkomst.

De lange, stille zomer waarin ik achter de kassa heimelijk aan mijn debuutroman werkte, laat zich kenmerken door een overdoos Sonja Bakker, al weet ik niet meer precies welke van haar Eierkoek-sellers op dat moment de top 10 aanvoerde. (De diëtmode duurde meestal twee à drie jaar.

Toen ik ontslag nam, was de lopende hype Kris Verburghs *De voedselzandloper*, en ik geloof dat als je op dit moment nog steeds je mond vol walnoten hebt, je alweer hopeloos achterloopt.

Onder de winkelmanagers heerste een dubbele houding ten opzichte van die bestsellers. Ja, ze brachten geld in het laatje, en we moesten weten wat we onze klanten verkochten, dus lasen we ze. Maar we waren ook snobs, die de voorkeur gaven aan highbrow boeken waar geen klant voor te vinden was.

Toch hebben die bestsellers altijd een vreemd soort aantrekkingskracht op mij uitgeoefend. Wat was het dat zoveel mensen tot aankoop van zo'n boek dreef? Met Piketty's kapitaalvergroting in gedachte is het ironisch om vast te stellen dat juist de boeken die tóch al goed verkochten, in grote stapels bij de ingang van de winkel terecht kwamen, en zo hun eigen succes versterkten. Plak een sticker met de tekst '100.000 exemplaren verkocht!' op een boek, en je zet er nog eens 100.000 weg. Een toekomst die - en hier komt de ironie - *Le Capital* ongetwijfeld ook beschoren is.

Natuurlijk, tv-optredens van een auteur en aanprijzingen door BN'ers of BV'ers konden een boek groot maken, maar vormden geen garantie.

Voor mij school de mysterieuze aantrekkingskracht van de bestseller toch voornamelijk in een vermoeden: een vermoeden dat zo'n boek iets universeels bevatte, waar zelfs een overtuigd individualist als ik voor zou vallen, zoals ik - om maar even een heel ander gebied te noemen - ook hopeloos ben overgeleverd aan sommige popliedjes waar iedereen van houdt ('*We're up all night to get lucky*', nietwaar?). Een bestseller lezen is niet zozeer een literaire als wel een sociale activiteit.

Dus ja, snob of niet: ook ik bleek niet immuun voor de bestsellerkoorts.

Het viel bijna altijd tegen. Was de *Fifty Shades of Grey*-trilogie werkelijk zo plat en slecht als critici beweerden? Dat kon toch haast niet? Er moest toch wel iets zijn waardoor honderdduizenden niet-volstrekt-debele mensen die boeken wilden lezen? Een groot geheim?

Nee. Ze waren echt zo plat en slecht.

Waren al die lezers dan werkelijk bedwemd door de waan van het moment?

3. Tijd

Ik was tien jaar oud toen Salman Rushdie in februari 1989 een fatwa naar zijn hoofd

geslingerd kreeg vanwege zijn roman *The Satanic Verses*, die prompt een bestseller werd, al was het maar uit sympathie met die arme, ter dood veroordeelde auteur.

Een boek dat de wereld zo kon schokken, moest wel geweldig zijn, vermoedde ik. Mijn oudere zus leende het bij de bibliotheek en ik was verrukt: alleen al dat omslag, dat zo vaak op tv was geweest, bij ons thuis aan te treffen! Het te beroeren!

Maar het was natuurlijk veel te hoog gegrepen voor een jochie van tien. Ik las het pas elf jaar later op een Italiaans strand, in de zon, en hoewel ik overdonderd was door de vertelkracht van Rushdie - zijn taal, de zijpaden, de fantasierijke metamorfoses - moest ik achteraf nuchter vaststellen dat ik de ophef uit 1989 nauwelijks begreep. Enige Koran-exegese maakte uiteindelijk wel een en ander duidelijk, maar voor mij, daar en op dat moment, had het boek zich losgezongen van de hype.

De Bezige Bij zou 125.000 euro hebben neergeteld voor 'Le capital', daarmee heel Pikettiaans bevestigend dat kapitaal zichzelf vergroot

Ondanks de doodsbedreigingen was Rushdies proza in leven gebleven.

The Satanic Verses verdiende het wat mij betreft een bestseller te zijn, maar niet vanwege die fatwa.

Vladimir Nabokovs *Lolita* (1955) was een schandaalroman, vanwege het onderwerp: pedofilie. Bijna zestig jaar na verschijning is het nog steeds een boek dat je brein (of zoals Nabokov zou zeggen: je ruggengraat) achterlaat alsof je zojuist alle toestellen van de kermis hebt afgewerkt. Duizelingen, misselijkheid, totale ontreding - maar niet vanwege het pikante onderwerp, dat de roman tot bestseller had gemaakt, maar vanwege de taal, de inventiviteit en de duivelse manipulaties die de auteur zijn hoofdpersonage in de mond legde.

Zestig jaar, elf jaar... Hoeveel tijd moet eroverheen gaan voor een bestseller zijn ware aard toont?

In het jaar 2009 (toen een oude vrouw recht voor mijn kassa een hartaanval kreeg) lagen er grote stapels *Alleen maar nette mensen* van Robert Vuijsje in de boekwinkel. Vanaf het moment dat Vuijsje de Gouden Uil had gewonnen en een groot publiek bereikte, werd hij van alle kanten voor racist en/of vrouwenhater uitgemaakt. Hype!

Nu, vijf jaarlijkse Zwarte Piet-discussies en talloze steeds bottere uitspraken van populistisch-rechtse politici verder, is het moeilijk voor te stellen dat Vuijsjes roman nog steeds zoveel ophef zou veroorzaken. Vijf jaar na de

Een bestseller lezen is niet zozeer een literaire als wel een sociale activiteit

hype is het boek wat het altijd al had moeten zijn: een scherp geschreven verhaal over een jongeman die keuzes maakt in de liefde, die niet in lijn liggen met de verwachtingen van zijn milieu.

Houd die vijf jaar even vast.

4. Non-fictie

Tot nu toe heb ik het vooral over fictie gehad, maar dezelfde wetten lijken te gelden voor de non-fictie. De tijd scheidt het kaf van het koren. Dick Swaabs *Wij zijn ons brein* (2010) was niet aan te slepen in de boekhandel. Eindelijk, het antwoord op al onze levensvragen! Het zit allemaal in de hersenen, hallelujah!

Maar gaandeweg kwam er steeds meer kritiek op het boek, vooral uit filosofische en psychologische kringen. Swaab bleek geen messias, zijn mensbeeld was te hol en te slecht onderbouwd om te overtuigen. Wat na vierenhalf jaar overblijft, is een degelijke verzameling bevindingen uit de neurowetenschap - vermoedelijk alweer verouderd.

Tijd ontmaskert de hype.

Het kan ook andersom. Bij verschijning van *De revanche van de roman* (2009) van Thomas Vaessens, ging er een schok door de literaire wereld. Critici verfoeiden Vaessens popie-jopie-postmoderne gebrabbel. Schrijvers zwaaiden woedende vuisten in opiniebladen: zij lieten zich verdomme niet de les lezen door zo'n academisch stuk onbenull!

Ik kwam het boek laatst weer eens tegen en herlas het. Een uitstekende, toegankelijke geschiedenis van de literaire theorie en kritiek in de Lage Landen, en een interessante analyse van een nieuwe beweging in de Nederlandse letteren, die Vaessens 'laat-postmodernisme' noemt. Ik ben het lang niet met alles wat hij schrijft eens, maar *De revanche van de roman* is een verfrissend boek dat vermoedelijk nog een hele tijd mee zal gaan als naslagwerk.

Zeg ik nu, vijf jaar na verschijning.

5. Vijf

Een hype verbloemt of een boek iets nieuws te melden heeft, of slechts een afspiegeling is van wat iedereen al dacht en wist. Of Thomas Piketty's *Le Capital* werkelijk zo'n revolutionair werk is als de hype ons doet geloven? Geen idee. Werkelijke intellectuele kapitaalvergroting bestaat eruit een tijdje te wachten met het lezen van een bestseller. En dan heb ik het niet over eeuwen of eeuwigheid. Een paar jaar is al voldoende. Laten we zeggen vijf. De vijf van Vuijsje, de vijf van Vaessens.

Ik zie er nu al naar uit het boek te lezen, straks in 2019. Tenminste, als het dan nog te krijgen is...

Jamal Ouariachi is schrijver. Hij werkte jarenlang in een boekhandel.